

Stvarjenje ljudi in žival.

Bog je vstvaril ljudi in živali : vsi so tedaj njegove stvari.
Človeku je dal Bog um, de naj njim gospoduje, jih k delu
v svoj živež obrača, ne pa de naj jih terpinči ali muči.

KRATKE POVESTI

s podobami

za mladost, starše in učenike,
poslovenjene is nemških bukvic

Monakovskiga društva zoper mučenje žival

na svitlo dane pod vodstvom

Kneza Edvarda Saksonsko-Altenburžkiga,
Vojvoda Saksonskiga.

21103

8. 62

Opomba sa bravze.

Kér se novi slavjanski pravopis tudi med nam Slovenzi vsaki dan bolj rasširja, smo se ga tudi mi v teh bukvizah poslužili. Bravzi slovenskih »kmetijskih in rokodelskih Noviz« ga še davnej posnajo in ga bres vse spotike berejo, kér je sa vřaziga zhloveka prav lahak. Vef raslozhik noviga pifanja od stariga v sřesterih zherkah obřtoji:

c se bère kakor stari *z*, postavim cerkev béri zerkev
s se bère kakor stari *f*, postavim sever béri sever,
z se bère kakor stari *s*, postavim zima béri sima.

Šřefhiza v nad *č*, *š*, *ž* naredi, de ni treba h sraven
c, s, z pifati, namrezh:

č se bère kakor stari *zh*, postavim čutim béri zhutim,
š se bère kakor stari *sh*, postavim šiba béri shiba,
ž se bère kakor stari *sh*, postavim žena béri shena.

Pri branji še vezhidel beseda da, kakřhen je zherke glaf. Kdor eno řiran bukviz pozhasi prebère, še sna drugo řiran prezej gladko brati.

II. Nespametni mož.

Neki mož si je prideléžil ali poerbal od svojiga stričnika voz in dobro rejeniga konja. To je bilo njegovo bogastvo. — Konja vprega, vozi žita in družih jestvin v mesto in si z njim lep denar persluži, z katerim si lahko boljiga živeža omisli. Pa na enkrat se v njim lakomnost zbudí, in misli si: „Dans sim z svojim konjem dva goldinarja zaslužil; pač lepo bi bilo, ako bi ta denar ves moj bil, scer pa moram vsakdan skoro trideset krajcarjev za klajo dati, ker je oves drag. To mi je preveč. Pa čimú je neki konju oves? Saj je tudi s senam lahkó zadovolen, in takó bo meni veliko več ostalo.“ Kakor je rekel, takó je storil. Le pičlo je potlej s senam kermil konja in ga vedno večí težo voziti silil. Ko ni hotel hitro zadosti iti, so tepeži oves, ki ga ni več dobival, domestovali. Kaj se zgodi? Silno močni konj zmirej bolj slabí in zad-

nič ga mož tudi z pretepanjem ni mogel persiliti, de bi po navadi velike teže vlekel. Neumnež pa ne spozna tega, in še huji ga pretepa. Nezmernost nevsmiljeniga ravnanja in pomanjkanje živeža sta ubogiga konja ob vso moč pripravila, torej na zadnje mertev na tla pade. Nadloga moža je bila zdaj velika. Na sredi ceste je — konj pa mertev — in ker ni mogel terga dohiti in ni denara imel, je bil persiljen tudi on tisti dan stradati. Ali kakó se mu je še le v prihodnje godilo? Kdo mu je potlej žito na terg vlačil? Al ni bil mož s svojim nevsmiljenjem zlo nespametin?

III. Poredna fantiča.

Poredna fantiča sta psa vjela. „Konja z njim igrajva, reče eden. „Pes naj bo konj; jest bom kočijaž in ti bodi gospod.“ Veliko veselje jima je bilo. Kužek pa, se vé de od tega nič ni zastopil, in torej jima tudi ni vgodil. Za tiga voljo razkačena, sta jela uboziga psička pretepati, de je cvilil. To sliši mož, čigar je pes bil, tje hiti, zgrabi eniga tih porednih

fantičev, in do dobriga ga ošeška. Ko je fantè jokal, mu reče mož: „Al meniš, de se psu, ki ti nič žaliga storil ni, tepež bolj perleže?“ Druziga pa, ki jo je bil potegnul, policiji na znanje da, kjer je tudi kmalo svoje plačilo prejel. Pozneji se nič več kaj taciga od teh dveh malih hudobnežev slišalo ni.

IV. Terdoserčnost.

Ančika je ptička v dar dobila. Snažna živalca ji je neskončno veselje delala, in velikrat zakliče Ančika: „Kako ljub in dober, kako lep in vesel je pač moj ptiček!“ Pa kmalo je mikanje po novosti minilo, in velikrat je ptičku jesti in piti dati pozabila. Eniga dne pa mertev v kletki leži. Stradanje ga je bilo vmorilo. „No, saj je tudi prav, de je mertev“ reče terdoserčna Ančika „vedno sim mogla paziti in vsak dan ga kermiti; to je bilo dolgočasno.“ Nje mamka ta govor slišati, so se zlo žalili, in ker so eniga dne po opravih na kmete šli, zaprejo Ančiko v stanico, ji dajo

igrač, pa nič jesti. Lakota je kmalo otroka težavila, in kadar mamka zvečer duri odpró, joka Ančika in pravi: „Pa, ljuba mamka, zakaj ste pozabili mi kaj jesti dati? Sej sim bila zaperta, in sama si nisim mogla po nič iti.“ „Predolgočasno mi je bilo na to misliti, tebi kej jesti dati,“ ji odgovorijo mamka. Ančika je dobro spoznala pomen tega odgovora, in s solzami obljubi, nikoli več ponemarno kake živali mučiti ali terpinčiti.

V. Povračilo.

Neka vdova je imela sina, ki je bil poln hude volje in nespremišljenosti, in je tedaj malokdaj prevdaril, kar je storil. — Eniga dne najde v germu per pokopališnim zidu gnjezdo z malimi ptički. De bi ga pobral, se skozi germovje splazi, in ko je roko po njim stegnil, mu mati ptičkov z žalostnim cvičanjem proti ferli, svoje mladiče braniti. Smeja se deček, ter reče: „Le čakaj, ti bom kmalo zakuril“ — mahne po nji, in res ubogo živalico zadene, de mervta na tla pade. „Zdaj pridi in brani svoje mlade,“ se pači sme-haje malopriden fantè. Malo mescov po tem mu umerje njegova dobra mati. Sam je bil zdaj in nikogar ni

več imel. En sosed ga k sebi vzame. Per temu je mogel težke dela opravljati, in je velikokrat hudo pretepan bil, včasih tudi po nedolžnim. „Al me nihče ne brani! Oh, - de bi pač moja mamka še živeli,“ je dostikrat zdihoval, in skoro vsak dan je jokal in klečé molil na grobu svoje matere. Ko je enkrat iz pokopališa šel, spet germ vgléda, v katerim je pred dvema mescema mlade ptičke uzél, in njih mater ubil. Težko mu ta spomin na serce pade, zakaj zdaj v svoji revi je spoznal pravično strahovanje Božje za nevsmiljenje, ki ga je do nedolžnih, od Boga stvarjenih žival imel.

VI. Vsmiljenje.

Bil je nekđaj dober dčcek po imenu Tone. Eniga dne pride ves vesel domu, ker je bil pevskiga ptica vjel. Pokaže ga svoji materi in ji pové, de mu je njegov prijatel svetoval, pticu obé očesi izbosti, de bo po tem raji pel. Pa ravno ta čas gre memo slep mož, ki ga je psičik vodil. Ubogi pevic je bil, ki je svoje petje z goslinim glasam družil in takó ljudi razveseljaval, de so mu kak krajcar podarili. S tim denaram si je pa kruha kupoval. Dobri Tone je poln vsmiljenja svojo mater mili dar za vboziga moža prosil. Mati mu z veseljem prošnjo dovolijo in mu reko: „Tvoje vsmiljenje s slepim možem me zlo veseli. Ali meniš pa, de ubogi ptiček ki si ga ravno zdaj vjel in ob

prostost pripravil, ni tudi tvojiga vsmiljenja vreden? In zdaj si mu še clo hotel poslednjo dobroto — svetlobo očí — vzeti, de bi te njegovo petje bolj vedrilo? Se ne boš bolečine, ki si jo zapušeni stvari storil, vedno spomnil, kadar ga boš péti slišal?“ Jokaje Tone mater objame, in ptiču nič žaliga ne stori. Kakó zlo se je pa Tonček čutil, ker je ptič čez nekaj dni, desiravno ne oslepljen, péti začel. „Kako more biti to?“ vpraša Tonček svojo mater. „Le nevsmiljenje in neumnost sta tebi ostudni svét dala ptiča slepiti.“ mu odgovoré mamka.

V. Vsmiljenje.

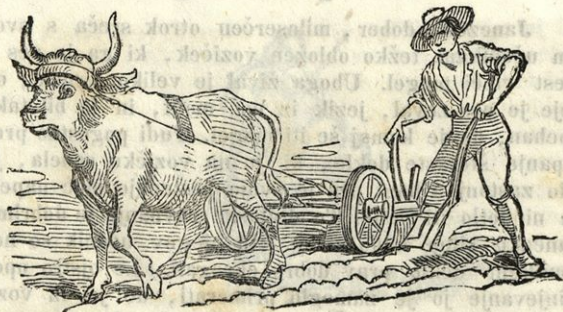

VII. Vpreženi pes.

Janezek, dober, miloserčen otrok sreča s svojim učenicam težko obložen voziček, ki ga je pes v mest vleči mogel. Uboga žival je veliko terpela; od žeje je pes zeval, jezik iz ust molil, in je bil takó vpehan, de je komaj še iti mogel. Tudi pogostno pretépanje štoraste deklice, ki je na vozičku sedela, je bilo zastonj. Ubogi pes je svojo poslednjo moč napel, pa ni hotlo iti dalje. To divjaško ravnanje je dobrimu Janezku silno hudo délo, in njegov učenik so nevsmljeno deklo prav dobro okregali. Le ojstro opominjevanje jo je zamoglo primorati, de je iz voza stopila, psu se odpočiti dala, in težko breme sama vleči pomagala. Ko sta po tem učenik in njegov re-

jenic svojo pot dalje šla, je rekel Janezek: „Zdaj še le čisto spoznam, de to, kar je za eno žival lahko delo, je za kako drugo težko in nenaravno.“ „Resnična je ta — odgovoré učenik — vol, ki ga tamle plugu perpreženiga vidiš, vleče svoje breme lahko, ker je njegov močan život h timu pripraven. Ravno tako lahko vleče konj, ako se ne sili, preveliko težo vleči, kar se pač velikokrat zgodi. Živalske moči smemo po pameti in permeri per delu rabiti, in ako jim per tem tudi, kar je prav, klaje dajemo, bodo vedno močne in zdrave ostale, nam dobro služile ino se, kakor je modri stvarnik zapovedal, svojiga življenja veselile.

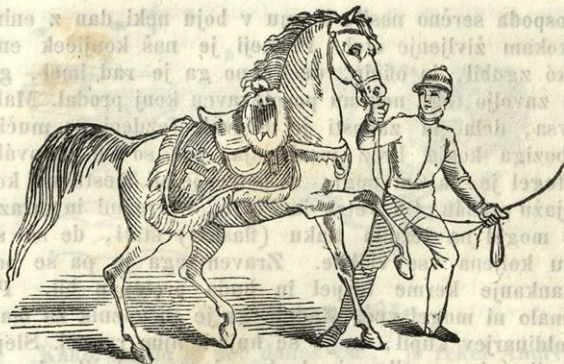

VIII. Napčno vsmiljenje.

Marta je imela šest psov, ktere je z nar boljšimi jedmi pičala, čehljala in čezmerno mehkotno oskerbovala. „Saj so le Božje stvari!“ je rekla, ko je svoj v kavo (kafé) pomočeni kruh med lene živali delila. Ko je pa kak star, ubog mož na nje duri prišel, jo ubogajme prosil in se v joku svojih britkih potreb obtožil, ga je ojstro in brezdušno z besedami „pojdi z Bogam“ odpravila. — „Moj Bog, kaj je beračev? Saj se ne more vsim dati; sama imam komaj zadosti preživiti se.“ Tako je govorila Marta, kolikorkrat jo je kaki potreben za Božji dar nagovoril. Al pa ni

imela prav? Kratko nikar! Kakó de ne? Al nima družba zoper mučenje živine namena živalim življenje varovati in polajševati? Saj je Marta po volji te družbe ravnala. — Nikdar ne, moj otrok? Ne muči, ne ranuj, ne ubivaj nikakoršne živali brez potrebe, ne perkrajšuj ji potrebne piče! Letó hoče družba; pa ne de bi se živali razvajale, omehkužvale, al celo z žlahtnimi jedmi pičale, in de bi se v pernico pokladale, ktere veliko tavžent ljudi nima. Kdor zamore ljudi v silah in nadlogah brez vsiga vsmiljenja gledati, živali pa tako brezumno mehkuži, kakor Marta, letá ne ravna po volji družbe zoper mučenje živali. Ona hoče le nepotrebno divjanje in nevsmiljenje do živali odverniti; to je njeni namen.

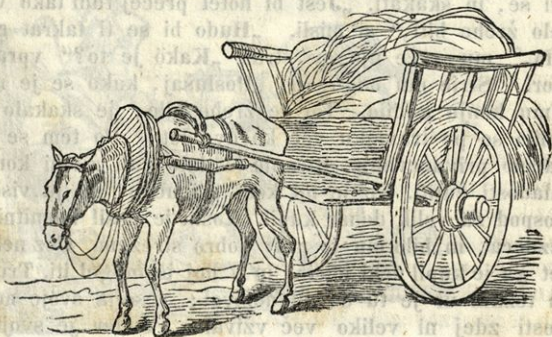

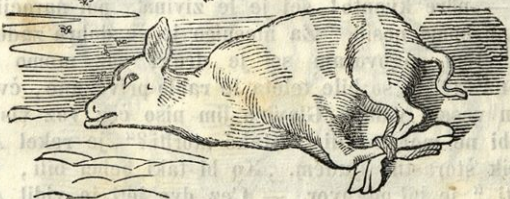

IX. Osóda kónj.

Korl je vidil na travniku mlade lepe konje šaliti se, in skakati. „Jest bi hotel precej tudi tako veselo žrebe biti,“ si misli. „Hudo bi se ti takrat godilo,“ mu reče njegov stric. „Kakó je to?“ vpraša Korl. Stric mu odgovori: „Poslušaj, kakó se je nekimu konju godilo. Ko je žrebe bilo, je skakalo in šalilo se po travniku več ko dve leti. Po tem se je začelo privučevanje. Bičanje je dalo zali živini konec mladósti čutiti. Ko je bil konj privučen, ga je visoki gospod za velik denar kupil. Košat je nosil imenitniga jezdeca, in bilo mu je prav dobro streženo. Čez nekaj let ga je kupil neki oficir, in v boj je mogel iti. Truda in težkih ur je tù dovelj doživel; veselja svoje mladosti zdej ni veliko več vžival. Vender je svojiga

gospoda serčno nosil, in mu v boju neki dan z enim skokom življenje otel. Pozneji je naš konjiček eno okó zgubil, in oficir, desiravno ga je rad imel, ga je zavoľjo tega nekimu posojevavcu konj prodal. Malo ovsá, dela pa zadosti je dobival. Jezdecí so mučili uboziga konja brez vsmiljenja, de so se radovali. Otogel je na eni nogi — in potem je bil mestnimu kočijažu prodán. Ob vetru in dežju, v vročini in mrazu je mogel na terdim tlaku (flástru) stati, de so se mu koljena vse všibile. Zraven tega je pa še pomankanje kerme terpel in hudo pretepan bil. Pa kmalo ni mogel več. Zadnič ga je en voznik za malo goldinarjev kupil, in je še huji z njim ravnal. Slep, kruljev in zmedlen je le komaj težo vlačil, in na zadnje revno konec vzal.“ Korelna je ta povest v serce ganila, in prešló mu je vse veselje, žrebe biti.

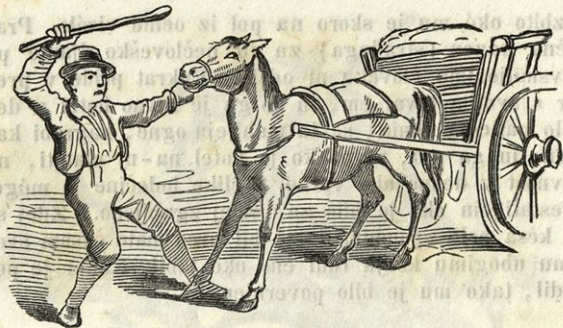

X. Zvezano tèle.

Kakó vesélo je pač danes vse,“ je rekel Andrejčik svojimu očetu eniga vročiga poletniga dne. „Kakó veselo goveda skačejo, kakó gibčno se žrebeta šaljijo; oh, in kakó lepo in prijetno ptiči na drevesih pojó.“ „To me veseli — odgovori oče — de rad vidiš, ko se tudi živali svojiga življenja veselijo. Med tem govorjenjem srečata voz, ki je bil ves s strašno zvezanimi teleti obložen; glave so jim čez lestvice visele. Ravno ta čas sta dva človeka eno tako tele na terde tla vergla. To je Andrejčka bitko ganilo; ubogo živince je ječalo in skorej poginilo od žeje; jezik mu je vun molel, komarji in obodi so mu bili oči takó opikali, de so bile skoro vse zatêkle. „Kakó morete takó nevsmiljeno z ubogo živino ravhati — je Andrejčik voznike nagovoril — rešite jih vender le-tih terdih zavez.“ Tudi Andrejčkov oče jima je kri-

vico, ostudnost in grešnost taciga mučenja oestro pred oči postavil. „Kaj neki — je rekel eden teh divjakov — nore kvante! sej je le živina, po naročji je javalne bomo nosili. Za mesnico je še dobra zadosti. „Med tem pogovorom se je drugi voz memo peljal, na katerim so bile teleta le rahlo privezane, čverste in vesele viditi. Glavice jim niso čez voz viséle. „Al bi ne mogli tudi vi takó storiti?“ je rekel Andrejčik štorastim ljudem. „Ko bi taki bebeci bili, kakor ti,“ je bil odgovor. — Čez dve léti je vidil Andrejčik, kakó sta una dva človeka, ktera je kmalo zopet spoznal, z na herbtu terdno zvezanimi rokámi v ječo peljana bila. Ona sta bila namreč nevsmiljena in grozovitosti vajena, nekiga človeka hudo ranila in sta bila zavoljo tega sodnji oblasti izdana.

XI. Terpinčan kónj,

Zarobljen in nevsmiljen človek je mahnil po očesu konja, ki se je zastonj trudil, težko obložen voz iz jame izleči. Živina je móгла strašne bolečine terpeti in od presiljeniga napenjanja, trudnosti, strahú in bolečine je na tla padla. Vender vse to ni terdoserčniga ganílo, ki je v divjim serdu ubogiga konja takó dolgo pretepal, dokler ni po strašnim pretepanji primoran še enkrat kviško planil. Svojo zadnjo moč je poskusil, in togoten in perskajoč je hotel mučniku pobegniti. Sem ter tje, naprej in ritnisko je skakal, in zadnič pade voz v jamo in vse, kar je naloženiga bilo, v blato. Zdaj pa pretepanja ni konca ne kraja bilo. Iz gobca in nosa je konju kri derla, in

razbito okó mu je skoro na pol iz očnic visélo. Pravična kazen (strafinga) za to nečloveško djanje pa nevsmiljenimu človeku ni odšla. Enkrat pride v prepir s svojim tovaršem, in ko ga je ravno hotel z debelo palico mahniti, se ta mahljeju ogne, zagrabi kamen, in ga mu, ravno ko je hotel na-nj planiti, na ravnost v desno oko verže. Velike bolečine je mógel prestati, in okó je bilo za vselej zgubljeno. Zdej se je kesa poln spomnil, de je bil pred malo časam svojimu ubogimu konju tudi eno okó izbil. Kakor je posdil, tako mu je bilo povernjeno.

XII. Nevsmiljene igre.

Priden učenik ni nikoli perložnosti zamudil, svojim učencam pregrešnost mučenja živali živo pred oči postavljati, in jim stud do tega globoko v serca vtisniti. Perpovedoval jim je enkrat v šoli, de so se ne davnej na Španskim in po nekterih drugih deželah ljudje s tem razveseljevali, de so v nalaš zató napravljene glediša bika, medvede in drugo divjo živino vkup zaperli, in eno v drugo huskali in dražili, de je strašen boj vstal. On je razjasnil svojim pazlivim poslušavcam na kratko in na tanjko vse, kar se je pri tih nečloveških huskarijah godilo. Tedej reče eden zmed učencov: „Ali je mogoče, de so take dežele bile, v kterih so tako štorasti in grozoviti ljudje ži-

veli?“ „Kakó srečni smo pač mi“ je rekel drugi „de per nas ljudstvo tacih divjih veselie ne pozna.“ „Ja v resnici se sméte srečne soditi,“ je učenik dalej govoril „in svojimu modrimu vladarstvu se imamo za tó zahvaliti.“ „Ali so tudi v naši deželi kadaj take ostudne razveseljenja bile?“ vpraša tretji učenec. „Obveseljevali so se — odgovori učenik — s petelinovimi bitkami, z oskubljenjimi gosami i. t. d.; pa tudi te igre niso bile nič manj divje in grozovite, kakor bičeje bitve in šuntanje medvedov!“ Na dalje je pripovedal učenik svojim učencam, kaj se je vse pri huskarijah petelinov, gós i. t. d. godilo, in nič ni per tem zamudil, jim dobre nauke dajati. Vsi so se veselili, de so take ostudne mučenja v domovini prepovedane bile, in z enim glasam so učeniku obljubili, tudi sami nobene živali brez potrebe in hudovoljno ne mučiti in moriti.

